

**Məhkəmənin hüquqi mövqeyini nəzərə almaqla inzibati orqanın
üzərinə müvafiq inzibati aktın qəbul edilməsi barədə öhdəlik
qoyulması ilə bağlı məhkəmə aktlarına dair**

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun

Q Ə R A R I

“ 7 ” iyul 2026-cı il

№ 13

Bakı şəhəri

İnzibati məhkəmə icraatı publik səlahiyyətlərə malik orqanların Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və digər qanunvericilik aktlarına, eləcə də hüququn ümumi prinsiplərinə uyğun davranmaq öhdəliyini, buradan isə onların qərar və hərəkətlərinin (hərəkətsizliyinin) hüquqa uyğunluğunu təmin etməyə imkan verən səmərəli mexanizmlərdən biri kimi çıxış edir. Belə nəzarət həm inzibati orqanların müdaxilələri üzərində, həm də qanunvericilikdən irəli gələn vəzifələrin (dövlət/ictimai xidmətlərin göstərilməsinin) onlar tərəfindən yerinə yetirilmədiyi hallarla bağlı aparılır.

İnzibati fəaliyyətin maraqlı şəxslərə münasibətdə yaratdığı hüquqi nəticələrə görə inzibati orqanların müdaxilə və xidmət funksiyaları fərqləndirilir. İnzibati orqanın müdaxilə fəaliyyəti maraqlı şəxsin hüquqdan məhrum edilməsi və ya onun hüququnun məhdudlaşdırılması, yaxud onun üzərinə müəyyən vəzifə qoyulması ilə nəticələnir. Xidmət fəaliyyəti isə maraqlı şəxsə dövlət (ictimai) xidmətlərinin göstərilməsində, başqa sözlə, ona hüquq verilməsi və ya onun hüququnun təsdiq edilməsi, yaxud onun üzərinə qoyulmuş vəzifənin götürülməsində ifadə olunur. Qeyd olunan bölgü inzibati məhkəmə icraatında baxılan mübahisələndirmə və məcburetmə haqqında iddiaların fərqləndirilməsi baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Məcburetmə haqqında iddiaya baxarkən məhkəmə həm inzibati orqanın üzərinə iddiaçının arzuladığı konkret inzibati aktı qəbul etmək öhdəliyinin qoyulması barədə, həm də məhkəmənin hüquqi mövqeyini nəzərə almaqla yenidən inzibati icraat aparmaqla, müvafiq inzibati aktın qəbul edilməsi öhdəliyinin qoyulmasına dair qərar çıxara bilər.

Sözügedən məsələlərə dair məhkəmə təcrübəsində qarşıya çıxan problemləri aradan qaldırmaq və hüquq tətbiqetmə təcrübəsinin vahidliyini təmin etmək məqsədilə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumu Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 131-ci maddəsinin I hissəsini, “Məhkəmələr və hakimlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 79, 79-1 və 80-ci maddələrini rəhbər tutaraq

QƏRARA ALIR:

1. Məcburetmə haqqında iddianın predmeti

1.1. Maraqlı şəxs inzibati orqan tərəfindən əlverişsiz inzibati aktın çıxarılması ilə onun hüquqi vəziyyətinə edilən müdaxilənin aradan qaldırılmasına qarşı

mübahisələndirmə haqqında, bunun əksinə, arzuladığı əlverişli inzibati aktın qəbul edilməsi ilə onun üçün əlverişli hüquqi vəziyyətin yaradılmasına nail olmaq istədiyi halda isə məcburetmə haqqında iddia ilə məhkəməyə müraciət etməlidir.

1.2. Məcburetmə haqqında iddia vasitəsilə iddiaçı məhkəmə qarşısında inzibati orqandan "İnzibati icraat haqqında" 2005-ci il 21 oktyabr tarixli 1036-IIQ nömrəli Azərbaycan Respublikası Qanununun (bundan sonra – İİQ) 2.0.10-cu maddəsində nəzərdə tutulmuş mənada onun üçün əlverişli vəziyyət yaradan inzibati akt qəbul edilməsini, yeni özünün hüquqi vəziyyətinin genişləndirilməsini (yaxşılaşdırılmasını) tələb edir. Bu, həm inzibati orqanın inzibati aktın qəbulundan imtina etdiyi (Azərbaycan Respublikası İnzibati Prosessual Məcəlləsinin 33.2-ci maddəsi), həm də hərəkətsizlik səbəbindən inzibati aktın qəbul edilmədiyi (İnzibati Prosessual Məcəllənin 33.2 və 39-cu maddələri) hallara şamil olunur.

1.3. Məcburetmə haqqında iddiaya baxan məhkəmə iddiaçının xeyrinə iki növ qərar qəbul edə bilər:

- inzibati orqanın üzərinə iddiaçının tələb etdiyi konkret əlverişli inzibati aktın qəbul edilməsi öhdəliyinin qoyulmasına dair qərar (İnzibati Prosessual Məcəllənin 73.1-ci maddəsi);

- inzibati orqanın üzərinə məhkəmənin hüquqi mövqeyini nəzərə almaqla iddiaçının müraciətinə yenidən baxılması və yeni inzibati aktın qəbul edilməsi öhdəliyinin qoyulmasına dair qərar (İnzibati Prosessual Məcəllənin 73.2-ci maddəsi).

2. İnzibati orqanın üzərinə məcburi olaraq iddiaçının arzuladığı əlverişli inzibati aktın qəbul edilməsi barədə öhdəlik qoyulmasına dair qərar (İnzibati Prosessual Məcəllənin 73.1-ci maddəsi)

2.1. Məcburetmə haqqında iddia çərçivəsində məhkəmənin qərarları məcburi olaraq qəbul edilməli olan, yaxud diskresion səlahiyyətlər və ya qiymətləndirmə azadlığının yoxlanılması nəticəsində qəbul edilən qərarlar olaraq fərqləndirilir. Belə fərqləndirmə qanunvericiliyin tələblərinə əsasən inzibati orqanın müəyyən bir inzibati aktı qəbul etmək öhdəliyi daşıyıb-daşımamasından, yaxud bu aktın qəbulu ilə əlaqədar diskresion səlahiyyətə və ya qiymətləndirmə azadlığına malik olub-olmamasından irəli gəlir.

2.2. İnzibati Prosessual Məcəllənin (bundan sonra – İPM) 73.1-ci maddəsinə görə, inzibati aktın qəbulundan imtina olunmasının və ya cavabdehin hərəkətsizliyi nəticəsində inzibati aktın qəbul edilməməsinin qanuna zidd olduğu və iddiaçının hüquqlarının pozulmasına səbəb olduğu hallarda, məhkəmə inzibati orqanın üzərinə inzibati aktın qəbul edilməsi barədə öhdəlik qoyur.

2.3. Normanın tətbiqi ilə bağlı nəzərə alınmalıdır ki, məhkəmə qərarı ilə inzibati orqanın üzərinə iddiaçının tələb etdiyi konkret inzibati aktın qəbul edilməsi öhdəliyi yalnız aşağıdakı şərtlərin hamısı birgə mövcud olduqda qoyula bilər:

- iddiaçı tələb etdiyi inzibati aktın qəbul edilməsinə dair maddi-hüquqi tələb hüququna malik olmalıdır;

- inzibati aktın qəbulundan imtina edilməsi (tam və ya qismən) və ya inzibati orqanın hərəkətsizliyi iddiaçının hüquqlarını pozmalıdır;

- tətbiq edilməli maddi hüquq norması qapalı səlahiyyət nəzərdə tutmaqla inzibati orqanın konkret məzmunlu qərar qəbul etməsini məcburi müəyyən etməli və ya inzibati orqana verilmiş diskresion səlahiyyət, yaxud qiymətləndirmə azadlığı konkret işin hallarına görə sıfıra enmiş olmalıdır;

- mübahisənin əhəmiyyətli bütün faktiki halları tam müəyyən edilməli, iş məhkəmənin yekun qərar qəbul edə bilməsi üçün hazır olmalıdır.

2.4. Konkret normada nəzərdə tutulmuş disposisiya şərtləri mövcud olduqda inzibati orqan tərəfindən qəbul edilməli olan qərar qanunvericiliklə məcburi olaraq müəyyən edilibsə, yəni inzibati orqan bu halda məhz iddiaçının arzuladığı əlverişli inzibati aktı qəbul etmək öhdəliyi daşıyırsa, məhkəmə inzibati orqanın üzərinə iddiaçının arzuladığı əlverişli inzibati aktı qəbul etmək öhdəliyi qoymalıdır. Çünki bu halda iddia tələbinin qanuni əsasında disposisiya şərtlərinin mövcudluğu iş üzrə təsdiq olunduğundan inzibati orqan qanunvericiliyin tələblərinə əsasən qəbul ediləcək qərarla bağlı mülahizə sərbəstliyinə malik olmur.

Məsələn, barəsində icazə tələb olunan tikintinin şəhərsalma və tikintiyə dair qanunvericiliyin tələblərinə zidd olmadığı müəyyən edildiyi halda, məhkəmə tikintiyə icazə verilməsi barədə inzibati aktı qəbul etmək öhdəliyini inzibati orqanın üzərinə qoymalıdır. Çünki Azərbaycan Respublikası Şəhərsalma və Tikinti Məcəlləsinin müvafiq norması disposisiya şərtləri ödənildikdə inzibati orqan tərəfindən qəbul edilməli olan qərarın (hüquqi nəticənin) hansı məzmununda olacağını məcburi olaraq müəyyən etmişdir. Odur ki, İPM-in 73.1-ci maddəsinə əsaslanmaqla məcburi olaraq qəbul edilən qərar verə bilmək üçün müvafiq qanunvericilikdə təsbit edilmiş səlahiyyətverici normanın məzmunu aydınlaşdırılmalı və ona istinad edilməlidir.

2.5. İPM-in 73.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş qaydada məcburi olaraq qəbul edilməli olan qərar çıxarılarkən inzibati orqanın qəbul etdiyi imtina qərarının qanunsuz olması özü-özlüyündə həlledici əhəmiyyət kəsb etmir. Bu zaman həlledici olan iddiaçının arzuladığı inzibati aktın qəbul edilməsinə dair maddi-hüquqi tələb hüququnun mövcudluğudur, müvafiq olaraq iddiaçı da ərizəsində məhz həmin tələb hüququna istinad etməlidir. Burada tələb hüququ iddiaçının iddia qaldırmağa subyektiv hüququnun olması ilə eyni mənanı ifadə etmir. Tələb hüququ tətbiq edilən normada nəzərdə tutulmuş hüquqi nəticənin yaranması üçün həmin normanın özündə təsbit olunan disposisiya şərtlərinin hamısının birgə mövcudluğu kimi anlaşılmalıdır. Beləliklə, imtinanın qanunsuzluğunun müəyyən olunması özü-özlüyündə iddianın təmin edilməsinə əsas vermir. İddia yalnız iddiaçının arzuladığı əlverişli inzibati aktın qəbul edilməsinə olan maddi-hüquqi tələb hüququnun mövcudluğu təsdiq olunduqda təmin edilə bilər.

Məsələn, inzibati orqan iddiaçının Bakı şəhərində inşa etmək istədiyi binaya dair tikintiyə icazə verilməsi ilə bağlı müraciətini yalnız onun yaşayış yeri üzrə Bakı şəhərində qeydiyyatda olmadığına istinadla təmin etməkdən imtina etmişsə, imtina qərarı aşkar şəkildə qeyri-qanuni olacaqdır. Buna baxmayaraq, məhkəmə yalnız imtinanın qanunsuzluğunun müəyyən olunmasından çıxış etməklə iddianı təmin edə bilməz. Əsas yoxlanılmalı məsələ iddiaçının tikintiyə icazəyə dair maddi-hüquqi tələb hüququnun mövcudluğudur. Çünki bu zaman iki pilləli yoxlama tətbiq edilmir, yəni ilkin olaraq imtina qərarının qanuniliyinə, daha sonra isə iddiaçının tələb hüququnun olub-olmamasına qiymət verilmir. Burada söhbət vahid yoxlamadan gedir ki, o da iddiaçının maddi-hüquqi tələb hüququnun mövcud olub-olmaması ilə bağlıdır. Odur ki, yalnız tələb hüququnun mövcudluğu təsdiq edildikdə və iş yekun qərar qəbul edilməsi üçün hazır olduqda İPM-in 73.1-ci maddəsinə əsasən əlverişli inzibati aktın qəbul edilməsi öhdəliyi inzibati orqanın üzərinə qoyula bilər.

2.6. İşin “hazır” olması hüququn tətbiqi prosesində eyni vaxtda faktiki və hüquqi hazırlıqların mövcudluğunu tələb edir.

Faktiki hazırlıq: İPM-in 12-ci maddəsində təsbit olunmuş obyektiv araşdırma prinsipinə uyğun olaraq, mübahisənin düzgün həlli üçün əhəmiyyət kəsb edən bütün faktiki hallar məhkəmə tərəfindən xidməti vəzifəsinə görə hərtərəfli və tam araşdırılmış olmalıdır. Əgər qərarın qəbulu üçün müərkəb faktiki halların araşdırılması davam etdirilməlidirsə və hakimiyyətlərin bölünməsi prinsipi baxımından məhkəmənin inzibati orqanın əvəzinə “ilkin araşdırmaçı” qismində çıxış etməsi, yəni məhkəmə baxışı

çərçivəsində müstəqil şəkildə belə araşdırmanın həyata keçirilməsi mümkün deyilsə (İPM-in 73.3.3-cü maddəsi), iş faktiki baxımdan hazır sayılır.

Hüquqi hazırlıq: Tətbiq edilməli olan maddi hüquq norması inzibati orqan üçün konkret məzmununda qərar qəbul etmək vəzifəsi müəyyən etməlidir. Qanunvericiliklə inzibati orqana diskresion səlahiyyət və ya qiymətləndirmə azadlığı verildiyi hallarda isə onların sıfıra endiyi müstəsna vəziyyətlər xaric, məhkəmə inzibati orqanın əvəzinə qərar verə bilməz.

3. İnzibati orqanın üzərinə məhkəmənin hüquqi mövqeyini nəzərə almaqla müvafiq inzibati aktın qəbul edilməsi barədə öhdəlik qoyulmasına dair qərar (İPM-in 73.2-ci maddəsi)

3.1. İPM-in 73.2-ci maddəsinə əsasən iddiaçının tələbi əsasında müəyyən konkret qərarın qəbul edilməsi mümkün olmadıqda, məhkəmə inzibati orqanın üzərinə məhkəmənin hüquqi mövqeyini nəzərə almaqla iddiaçının xeyrinə müvafiq inzibati aktın qəbul edilməsi barədə öhdəlik qoyur.

3.2. İPM-in 73.2-ci maddəsinin tətbiqi şərtləri İPM-in 73.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş hallardan asılıdır. Belə ki, məcburetmə haqqında iddialara baxılarkən faktiki (İPM-in 73.3.3-cü maddəsi) və ya hüquqi (İPM-in 73.3.1 və 73.3.2-ci maddələri) səbəblərdən mübahisənin mahiyyəti üzrə qərar qəbul etmək üçün hazır olmasını təmin etməkdə müəyyən çətinliklər yarana bilər. Bu halda qeyd edilən faktiki və ya hüquqi səbəblərdən iddiaçının tələbi əsasında konkret qərarın qəbul edilməsi mümkün olmur. Sözügedən hallar mövcud olduqda məhkəmə cavabdehin üzərinə konkret məzmunlu inzibati akt qəbul etmək öhdəliyinin qoyulmasına dair (İPM-in 73.1-ci maddəsi) qərar qəbul edə bilməz, İPM-in 73.2-ci maddəsinə istinadla cavabdehin üzərinə məhkəmənin hüquqi mövqeyini nəzərə almaqla iddiaçının müraciətinə yenidən baxılması və yeni inzibati aktın qəbul edilməsi öhdəliyinin qoyulmasına dair qərar çıxarılmalıdır.

3.3. İPM-in 73.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş qaydada qərar məcburetmə haqqında iddialara baxılan zaman, eləcə də müvafiq əsaslar mövcud olduqda öhdəliyin icrası haqqında iddialara baxılan zaman qəbul oluna bilər.

3.4. Məhkəmənin hüquqi mövqeyi nəzərə alınmaqla inzibati orqanın üzərinə yenidən müvafiq inzibati aktın qəbul edilməsi öhdəliyinin qoyulmasına dair qərar çıxarıldığı halda, məhkəmə tərəfindən müəyyən edilmiş pozuntular – diskresion səlahiyyətlərin səhv həyata keçirilməsi, qiymətləndirmə azadlığının düzgün tətbiq edilməməsi və ya işin faktiki hallarının yetərinə araşdırılmaması – qərarın əsaslandırma hissəsində aydın şəkildə təsvir edilməlidir. Bu zaman məhkəmənin qərarında əks olunmuş hüquqi mövqe müraciətə təkrar baxan inzibati orqan üçün məcburi xarakter daşıyır və inzibati orqan yeni inzibati aktı məhkəmənin hüquqi mövqeyini nəzərə almaqla qəbul etməlidir. Məhkəmənin hüquqi mövqeyi konkret olmalı və baxılan iş üzrə vacib faktiki və hüquqi hallara (*tətbiq edilməli maddi hüquq norması və onun düzgün təfsiri, inzibati orqanın yol verdiyi maddi və prosessual hüquq pozuntuları, təkrar icraatda nəzərə alınmalı faktiki hallar, diskresion səlahiyyətin və ya qiymətləndirmə azadlığının qanuna uyğun həyata keçirilməsi meyarları, təkrar edilməsinə yol verilməyən hüquqi və faktiki səhvlər və s.*) münasibəti əks etdirməlidir.

3.5. Bununla yanaşı, İPM-in 73.2-ci maddəsi inzibati orqana maraqlı şəxsin müraciətini yenidən təmin etməkdən imtina qadağan etmir. İnzibati orqan məhkəmənin hüquqi mövqeyinə əməl etməklə, əvvəllər məhkəmə tərəfindən qanunsuz sayılmış əsasları təkrar etmədən, məhkəmə araşdırmasının predmeti olmamış və ya sonradan yaranmış qanuni faktiki və hüquqi əsaslara istinad etməklə yeni qərar qəbul etməlidir. Odur ki, məhkəmə öz qərarında inzibati orqanın imtina qərarını qanunsuz hesab

etməsinə baxmayaraq, inzibati orqan tərəfindən qəbul ediləcək yeni qərarın məzmununa dair qərar qəbul etməməlidir. Əgər inzibati orqan yenidən qərar qəbul edərkən iddiaçının müraciətini təmin etməkdən başqa səbəblərdən imtina edərsə, iddiaçı həmin imtina qərarı ilə bağlı yenidən məcburetmə haqqında iddia qaldıra bilər. İnzibati orqana münasibətdə yaranan öhdəlik ondan ibarətdir ki, o, müvafiq məhkəmə qərarına əsasən yeni icraata başlamalı, həmin icraatı həm də məhkəmə qərarında əks olunmuş və onun üçün icrası məcburi olan hüquqi mövqeyi nəzərə almaqla aparmalı, nəhayət mübahisə predmetinə dair yeni inzibati akt qəbul etməlidir. Bu o deməkdir ki, inzibati orqan artıq məhkəmə tərəfindən müəyyən olunmuş səhvləri yeni icraatda təkrar edə bilməz, lakin bu o demək deyil ki, qəbul olunan yeni qərar mütləq qaydada iddiaçının tələbini təmin etməlidir. Yeni icraat nəticəsində qəbul edilmiş qərar iddiaçı üçün əlverişli və ya əlverişsiz ola bilər. Bundan başqa, inzibati orqan yeni inzibati akt qəbul edərkən məhkəmə qərarının çıxarılmasından sonra yaranmış yeni faktiki və hüquqi hallara da istinad edə bilər. Belə istinad yeni inzibati aktın məzmununda göstərilməklə yanaşı, həm də əsaslandırılmalıdır. Yeni faktiki və hüquqi hallara istinad yalnız o halda mümkündür ki, həmin hallar məhkəmə qərarından sonra yaranmış olsun və ya obyektiv olaraq məhkəmə araşdırması zamanı təqdim edilməsi mümkün olmasın. Bu hallar məhkəmənin hüquqi mövqeyinin nəzərə alınmaması kimi qiymətləndirilməməlidir. O da nəzərə alınmalıdır ki, yeni faktiki və ya hüquqi hallara istinad inzibati orqanın məhkəmə qərarından yayınması vasitəsinə çevrilə bilməz. İnzibati orqan həmin halların nə vaxt yarandığını, əvvəlki icraat zamanı niyə nəzərə alın bilmədiyini və yeni qərarın nəticəsinə necə təsir etdiyini inzibati aktda ayrıca və ətraflı əsaslandırılmalıdır.

3.6. Odur ki, İPM-in 73.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş qərar çıxarıldıqdan sonra əgər inzibati orqan yeni inzibati aktı, ümumiyyətlə qəbul etməzsə və ya qəbul etdiyi yeni inzibati akt mahiyyət etibarilə məhkəmənin hüquqi mövqeyi nəzərə alınmadan və əvvəllər məhkəmə tərəfindən qanunsuz sayılmış maddi və ya prosessual hüquq normalarının pozuntusu təkrarlanmaqla çıxarılmışsa, bu halda məhkəmə qərarının icra edilməməsi vəziyyəti yaranır. Müvafiq olaraq inzibati orqanın məsuliyyəti ilə bağlı məsələ “İnzibati mübahisələrə dair işlər üzrə məhkəmə qərarlarının icrasının təmin edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun 2021-ci il 19 noyabr tarixli 10 nömrəli Qərarındakı hüquqi mövqələr nəzərə alınmaqla icra icraatı qaydasında həll edilməlidir. Bunun əksinə olaraq, yeni icraatda məhkəmənin hüquqi mövqeyi nəzərə alınmış, lakin müraciət məhkəmə araşdırmasının predmeti olmamış və ya qərar verildikdən sonra yaranmış yeni faktiki və hüquqi əsaslarla təmin edilməmişdirsə, bu zaman iddiaçı hüquqi müdafiə vasitəsi kimi yenidən iddia qaldırmalıdır.

3.7. İddiaçı tərəfindən arzulanan konkret inzibati aktın qəbulunun deyil, yalnız diskresion səlahiyyətin və ya qiymətləndirmə azadlığının hüquqa uyğun həyata keçirilməsi məqsədilə yenidən qərar qəbul edilməsi öhdəliyinin qoyulması tələbi ilə iddia qaldırılması da yolveriləndir. Bu halda İPM-in 52-ci maddəsinə əsasən yalnız verilmiş tələb həcmində işə baxılmaqla müvafiq qərarın çıxarılması təmin edilməlidir.

3.8. İPM-in 73.2-ci maddəsindəki “iddiaçının xeyrinə” ifadəsi inzibati orqanın mütləq şəkildə iddiaçının tələbini təmin edən inzibati akt qəbul etməli olmasını deyil, iddiaçının qanunsuz inzibati aktın aradan qaldırılması və yeni qüsursuz inzibati icraat aparılması hüququnu ifadə edir. Bu mənada, sözügedən qərar iddiaçının maddi-hüquqi tələbinin mütləq təmin olunması barədə qərar deyil. Bu qərar qanunsuz inzibati aktın hüquqi nəticələrinin aradan qaldırılmasını, inzibati orqanın məhkəmənin hüquqi mövqeyinə uyğun qüsursuz inzibati icraat aparmasını və yeni inzibati akt qəbul etməsinə təmin edir. Bu səbəbdən, məhkəmə qərarının nəticə hissəsində “iddiaçının xeyrinə inzibati aktın qəbul edilməsi” deyil, “müraciətə yenidən baxılması və yeni inzibati aktın qəbul edilməsi” ifadəsi işlədilməlidir. Eyni zamanda məhkəmə İPM-in 73.2-ci maddəsindəki qərarı qəbul

etdikdə işin xarakteri, tələb olunan araşdırmanın həcmi və inzibati fəaliyyətin xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla qərarın nəticə hissəsində ağlabatan icra müddəti müəyyən edə bilər.

4. Diskresion səlahiyyət əsasında qəbul edilən qərar (İPM-in 73.3.1-ci maddəsi)

4.1. Publik fəaliyyət zamanı inzibati orqanların malik olduğu səlahiyyətlər sərbəstlik dərəcəsinə görə qapalı və mülahizə səlahiyyətlərinə ayrılır. Qapalı səlahiyyətlərin icrası zamanı inzibati orqan müvafiq qanunda nəzərdə tutulmuş dispozisiya şərtləri ödənilməli halda, maraqlı şəxsin arzuladığı əlverişli inzibati aktı qəbul etmək öhdəliyi daşıyır.

Məsələn, ünvanlı sosial yardım almaq üçün ərizə vermiş şəxsin müraciətinin araşdırılması zamanı, əgər bunun üçün müvafiq qanunvericiliyin tələb etdiyi bütün dispozisiya şərtlərinin ödənilməli müəyyən edilərsə, bu halda inzibati orqan ünvanlı sosial yardımın təyin edilməsi haqqında qərar qəbul etməlidir. Başqa sözlə, belə vəziyyətlərdə inzibati orqanın başqa cür qərar qəbul etmək mülahizəsi (sərbəstliyi) olmur.

4.2. İnzibati orqanın fəaliyyətində sərbəstlik sahəsi tətbiq edilən hüquq normasının strukturuna uyğun olaraq iki müxtəlif mərhələdə fərqləndirilməlidir:

Qiymətləndirmə fəaliyyəti: Maddi hüquq normasının tətbiqi şərtləri hissəsində yer alan qeyri-müəyyən hüquqi anlayışların konkretləşdirilməsi prosesidir. Bu mərhələdə inzibati orqan işin hallarını müəyyən edərək faktların normanın tətbiqi şərtlərinə uyğunluğunu yoxlayır. Qeyri-müəyyən anlayışların təfsiri zamanı inzibati orqanın seçim imkanı yoxdur, hüquqi baxımdan yalnız bir yeganə düzgün nəticə mümkün hesab olunur və səmərəli məhkəmə müdafiəsi hüququ çərçivəsində bu proses məhkəmə tərəfindən tam həcmdə yoxlanılır.

Qiymətləndirmə azadlığı isə qiymətləndirmə fəaliyyətinin xüsusi halı kimi, yalnız qanunvericinin spesifik sahələrdə normanın tətbiqi şərtlərini qiymətləndirmək üçün orqana tanıdığı sərbəstlikdir. Bu fəaliyyət, bir qayda olaraq, məhdud məhkəmə nəzarətinə tabedir. Bura imtahan nəticələrinin qiymətləndirilməsi, dövlət qulluqçularının xidməti fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi və s. daxildir.

Diskresion səlahiyyətin həyata keçirilməsi: Bu mərhələdə inzibati orqan normada nəzərdə tutulmuş tətbiqi şərtlərin ödənilməli müəyyən etdikdən sonra qanunla nəzərdə tutulmuş bir neçə mümkün qanunauyğun hüquqi nəticədən birini seçmək sərbəstliyinə malik olur.

Diskresion səlahiyyətlər həyata keçirilməsi qaydasına görə iki əsas növə bölünür:

Hərəkət etmək (qərar qəbul etmək) barədə mülahizə: Bu səlahiyyət növü inzibati orqanın konkret vəziyyətdə hər hansı bir hərəkəti edib-etməmək barədə qərar vermək azadlığını ifadə edir. Bu halda orqan ilkin olaraq müvafiq tədbirin görülməsinin zəruriliyini qiymətləndirir.

Məsələn, "Dövlət qulluğu haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 25.1 və 25.3-cü maddələrinə əsasən dövlət qulluqçusu tərəfindən intizam pozuntusuna yol verildiyi ehtimal edildikdə, dövlət orqanının rəhbəri işin hallarından asılı olaraq xidməti yoxlamanın (intizam icraatının) başlanılıb-başlanılmaması barədə qərar qəbul edərkən mülahizə sərbəstliyinə malikdir.

Seçim barədə mülahizə: İnzibati orqan hərəkət etməyə (tədbir görməyə) qərar verdikdə və ya qanunla buna borclu olduqda, qanunda nəzərdə tutulmuş bir neçə hüquqi nəticə arasından seçim etmək səlahiyyətinə malik olur. Bu növ isə öz daxilində aşağıdakı yarımqruplara bölünür:

- **Tədbirin seçilməsi:** İnzibati orqan qanunla yol verilən bir neçə müxtəlif tədbir arasından öz mülahizəsinə görə ən məqsədəuyğun olanını seçir.

Məsələn, “Dövlət qulluğu haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 25.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş intizam tənbeh tədbirlərindən konkret birinin seçilməsi (məsələn, töhmət verilməsi ilə vəzifə maaşının azaldılması tədbirləri arasında seçim) inzibati orqanın mülahizə səlahiyyətinə aiddir.

- *İnzibati aktın ünvanlandığı şəxsin seçilməsi:* Əgər qanunsuz vəziyyətin aradan qaldırılması üçün bir neçə potensial cavabdeh şəxs mövcuddursa, orqan tədbirin kimə qarşı yönəldiləcəyini müəyyən edir.

Məsələn, Şəhərsalma və Tikinti Məcəlləsinin 92.1 və 92.5-ci maddələrinə uyğun olaraq, qanunsuz tikinti işləri aşkar edildikdə, pozuntunun aradan qaldırılmasına dair yazılı göstərişin və ya tikintinin dayandırılması barədə qərarın kimə – sifarişçiyə, yoxsa podratçıya təqdim edilməsi inzibati orqanın aktın ünvanlandığı şəxsi seçmək barədə mülahizə səlahiyyətinin təzahürüdür.

4.3. Odur ki, baxılan konkret mübahisələr üzrə inzibati orqanın malik olduğu səlahiyyətin xarakteri (sərbəstlik dərəcəsi) dəqiq müəyyən edilməlidir. Çünki bu haldan (qapalı və ya diskresion səlahiyyətlər əsasında inzibati aktın qəbul edilməsi) asılı olaraq inzibati aktın qanuniliyinin və əsaslılığının yoxlanılmasının qaydası dəyişəcək, məhkəmə tərəfindən həyata keçirilən hüquqi nəzarətin həcmi məhdudlaşa biləcək, eləcə də İPM-in 73.1 və ya 73.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş qərarlardan hansının çıxarılacağı həll olunacaqdır.

4.4. İnzibati orqanın malik olduğu səlahiyyətin diskresion olub-olmamasını müəyyən etmək üçün hüquq normalarının təfsirinin bütün metodları (qrammatik, sistematik, tarixi və teleoloji) tətbiq olunmalıdır. Belə ki, qrammatik təfsir metoduna əsasən müvafiq hüquq normasında “bilər”, “səlahiyyətlidir”, “səlahiyyəti vardır”, “ixtiyarındadır”, “hüququna malikdir” və s. kimi ifadələr, bir qayda olaraq, diskresion səlahiyyətlərin mövcudluğuna işarə edir. Bununla yanaşı, belə ifadələrin işlədilməsi bir sıra hallarda diskresion səlahiyyətin mövcudluğuna yalnız ilkin göstərici sayıla bilər. Bu zaman həmin ifadələr normanın məqsədi, sistematik yeri və qoruduğu subyektiv hüququn xarakteri nəzərə alınmadan diskresion səlahiyyətin mövcudluğu barədə yekun nəticə üçün kifayət deyildir. Sistematik təfsir normanın məzmununun onun aid olduğu normativ hüquqi aktın daxili strukturundakı yeri, digər normalarla məntiqi əlaqəsi və bütövlükdə hüquq sisteminin birliyi kontekstində müəyyən edilməsidir. Dəqiq nəticəyə gəlmək üçün normanın tarixi (qanunvericinin obyektiv iradəsi və hazırlıq materialları) və teleoloji (qanunvericinin niyyəti və normanın məqsədi - ratio legis) təfsiri də aparıla bilər.

4.5. “Normativ hüquqi aktlar haqqında” 2010-cu il 21 dekabr tarixli 21-IVKQ nömrəli Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Qanununun 1.0.25-ci maddəsinə əsasən diskresion səlahiyyətlər orqanın (şəxsin) öz mülahizəsinə görə tətbiq edə biləcəyi səlahiyyətlərdir. İİQ-nin 2.0.7-ci maddəsinə görə isə diskresion səlahiyyətlər qanunla inzibati orqana və ya vəzifəli şəxsə mümkün qanunauyğun qərarlardan birini seçmək hüququnun verilməsidir.

4.6. Qanunvericilik diskresion səlahiyyətləri publik fəaliyyət zamanı inzibati orqanların malik olduqları ilkin və əsas hüququ kimi təsbit etmişdir. Belə yanaşma, ilk növbədə, hakimiyyətlərin bölünməsi prinsipindən irəli gəlir, eyni zamanda diskresion səlahiyyətlərin həyata keçirilməsi üzərində məhkəmələrin malik olduqları nəzarətin hədlərini müəyyən edir, onun hüquqilik nəzarətindən məqsədəuyğunluq nəzarətinə keçməsinin qarşısını alır.

4.7. Hüquqi dövlət prinsipindən irəli gələrək qanunvericilik diskresion səlahiyyətlərin həyata keçirilməsi üzərində məhkəmə nəzarətinin mümkünlüyünü müəyyən etmişdir. Belə ki, İİQ-nin 16.2-ci maddəsi maraqlı şəxsin diskresion səlahiyyətlərin düzgün həyata keçirilməsini tələb etmək hüququnu təsbit edir. İPM-in 74-cü maddəsi isə diskresion səlahiyyətlər üzərində həyata keçirilən məhkəmə nəzarətinin

hədlərinə münasibətdə müəyyən etmişdir ki, məhkəmə diskresion səlahiyyətlərin qanunla müəyyən olunmuş hədlərinə əməl olunmaması və ya diskresion hüququn həmin səlahiyyətlərin məqsədinə uyğun şəkildə həyata keçirilməməsi baxımından qanunsuz olub-olmadığını yoxlayır.

4.8. İnzibati orqanın diskresion səlahiyyətə malik olduğu hallarda məhkəmə, bir qayda olaraq, inzibati orqanın mülahizə səlahiyyətini aradan qaldıracaq səviyyədə və inzibati orqanı əvəz edəcək qaydada ("başqa qərar daha məqsədəuyğun olardı" və ya "idarəçilik baxımından başqa qaydada hərəkət edilməli idi" və s.) qərar qəbul edə bilməz. Bu qaydada davranma hakimiyyətlərin bölünməsi prinsipinin tələbləri ilə uzlaşmır, çünki qanunverici bir sıra hallarda idarəçilik səlahiyyətlərinin həyata keçirilməsi zamanı ictimai mənafənin təmin edilməsi üçün ən doğru qərarı qəbul etmək imkanının seçimini inzibati orqana həvalə etmişdir.

4.9. Bununla belə, diskresion səlahiyyətləri çərçivəsində qəbul edilmiş qərarlar məhkəmə nəzarətinə tabedir. Qanun inzibati orqana seçim imkanı versə də, bu sərbəstlik mütləq deyil, mülahizə sərbəstliyi hüquqdan kənar sahə olmayıb, yalnız qanunla əhatə olunmuş çərçivə daxilində mövcuddur. Məhkəmə nəzarəti zamanı mülahizə xətlərinin mövcudluğunu müəyyən etmək üçün aşağıdakı üç əsas istiqamət üzrə yoxlama aparılır:

Mülahizənin tətbiq edilməməsi: İnzibati orqan mülahizə səlahiyyətinə malik olduğunu dərk etməli və işin bütün mühüm hallarını araşdıraraq həmin səlahiyyəti faktiki olaraq həyata keçirməlidir. Səlahiyyət olduğu halda onun mövcudluğunun fərqinə varmamaq, tətbiqindən əsassız imtina etmək və ya sərbəstlik sahəsini nəzərə almadan "qapalı səlahiyyət" kimi avtomatik qərar vermək mülahizə xətasıdır.

Mülahizə hədlərinin aşılması: İnzibati orqan qanunun müəyyən etdiyi mülahizə sərbəstliyinin hüdudlarından kənara çıxmamalı və qanunvericiliklə müəyyən edilmiş hüquqi nəticələr çərçivəsində hərəkət etməlidir. Diskresion səlahiyyətin həyata keçirilməsi zamanı inzibati orqanın nəzərə almalı olduğu hallar arasında yalnız qanunun məqsədi ilə əlaqəli faktlar ola bilər, işə aidiyyəti olmayan hallar qərarın əsasına çevrilə bilməz. Diskresion səlahiyyətin mütənəsiblik prinsipi baxımından düzgün həyata keçirilməsi də bu mərhələdə yoxlanılır - seçilmiş tədbir qanuni məqsədə çatmaq üçün yararlı, zəruri və uyğun olmalı, fərdi maraqla ictimai maraq arasında ədalətli tarazlıq təmin edilməlidir. Diskresion səlahiyyətlərin həyata keçirilməsi zamanı fiziki və ya hüquqi şəxslərin hüquq və azadlıqlarının əsassız məhdudlaşdırılmasına yönəldilmiş qərarlar qəbul edilə bilməz (İİQ-nin 14.3-cü maddəsi).

Mülahizədən sui-istifadə və ya yanlış tətbiq: İnzibati orqan **diskresion** hüququnu qanunun məqsədinə uyğun olmayan şəkildə həyata keçirmişsə, bu, "mülahizə səlahiyyətinin yanlış tətbiq edilməsi", işə aidiyyəti olmayan kənar motivlərlə (*məsələn, şəxsi rəğbətə, qərəzliliyə söykənmə*) hərəkətlər edildikdə isə "mülahizə hüququndan sui-istifadə" kimi qəbul edilir.

İnzibati orqan tərəfindən bu xətalardan hər hansı birinə yol verilməsi qəbul edilmiş inzibati aktın hüquqazidd sayılması və ləğv edilməsi üçün əsasdır.

4.10. Məhkəmə inzibati orqan tərəfindən diskresion səlahiyyətin sözügedən meyarların pozuntusu ilə həyata keçirildiyini müəyyən etdikdə, mövcud inzibati aktı ləğv etməklə, İPM-in 73.2, 73.3 və 73.3.1-ci maddələrinə uyğun olaraq məhkəmənin hüquqi mövqeyi nəzərə alınmaqla inzibati orqanın üzərinə iddiaçının müraciətinə yenidən baxılması və yeni inzibati aktın qəbul edilməsi öhdəliyinin qoyulmasına dair qərar çıxarmalıdır.

Məsələn, ehtiyatda olan zabıt yenidən həqiqi hərbi xidmətə qəbul edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının Müdafiə Nazirliyinə müraciət etmiş, inzibati orqan isə müraciətin təmin edilməsindən yalnız "yuxarı komandanlıq tərəfindən məqsədəuyğun hesab edilməmişdir" kimi ümumi ifadə ilə imtina etmişdir. Həmin işə baxarkən məhkəmə

ilk növbədə səlahiyyətin xarakterini tətbiq edilən maddi hüquq normasının məzmununa əsasən müəyyən etməlidir. Azərbaycan Respublikasının 1997-ci il 3 oktyabr tarixli 377-IQ nömrəli Qanunu ilə təsdiq edilmiş "Hərbi xidmətkeçmə haqqında" Əsasnamənin 26-cı maddəsinə görə, hərbi xidmətin müəyyən edilmiş tələblərinə cavab verən şəxslər müvafiq hərbi xidmət növlərinə könüllü daxil ola və qəbul edilə bilərlər; həmin maddənin "q" bəndində isə hərbi xidmətdə olmağın son yaş həddinə çatmamış ehtiyatda olan zabitlərin həqiqi hərbi xidmətə daxil ola və qəbul edilə bilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Həmin Əsasnamənin 40-cı maddəsində də bu şəxslərin həqiqi hərbi xidmətə qəbul edilməsi hüququ müvafiq icra hakimiyyəti orqanına aid edilmişdir. Normada "qəbul edilməlidir" deyil, "qəbul edilə bilərlər" ifadəsindən istifadə olunması, habelə qəbulun müvafiq orqanın qərarı və bağlaşma əsasında həyata keçirilməsi göstərir ki, bu sahədə inzibati orqan qapalı deyil, diskresion səlahiyyətə malikdir. Bununla belə, diskresion səlahiyyətin mövcudluğu məhkəmə nəzarətini istisna etmir. Məhkəmə inzibati orqanın şəxsin birbaşa hərbi xidmətə qəbul edilməsi barədə qərar qəbul etməli olub-olmadığını deyil, imtina zamanı diskresion səlahiyyətin qanunla müəyyən edilmiş hədlərdə, həmin səlahiyyətin məqsədinə uyğun və mütənasiblik prinsipinə riayət edilməklə həyata keçirilib-keçirilmədiyini yoxlamalıdır. Əgər inzibati orqan şəxsin formal tələblərə cavab verməsinə baxmayaraq, onun əvvəlki xidmət göstəricilərini, peşə hazırlığını, intizam vəziyyətini, hərbi uçuş ixtisasını, səhhət və yararlılıq göstəricilərini, ehtiyatda olduğu müddəti, mövcud kadr tələbatını və işin digər mühüm hallarını fərdi qaydada qiymətləndirmədən ümumi və yetərsiz əsaslandırma ilə imtina etmişdirsə, bu, diskresion səlahiyyətin lazımi qaydada həyata keçirilməməsi kimi qiymətləndirilməlidir. Belə halda məhkəmə inzibati orqanın yerinə keçərək şəxsin hərbi xidmətə qəbul edilməsi barədə qərar qəbul etməməli, lakin imtinanı hüquqazidd hesab edərək inzibati orqanın üzərinə müraciətə məhkəmənin hüquqi mövqeyi nəzərə alınmaqla yenidən baxılması öhdəliyi qoymalıdır.

4.11. Qanunvericiliklə inzibati orqana diskresion səlahiyyətlər verildiyi hallarda, İPM-in 73.1-ci maddəsinə uyğun olaraq iddiaçının arzuladığı inzibati aktın qəbul edilməsi öhdəliyinin birbaşa inzibati orqanın üzərinə qoyulması yalnız müstəsna halda, yəni diskresion səlahiyyətin sıfıra enməsi vəziyyəti yarandıqda mümkündür. Bu elə haldır ki, qanun formal olaraq inzibati orqana seçim imkanı versə də, konkret vəziyyətdə diskresion səlahiyyətin realizəsi rejimi dəyişir, hüquqi baxımdan yalnız bir düzgün qərar mümkün olur ("edə bilər" faktiki şəraitdən irəli gələrək "etməlidir"ə çevrilir). Bu zaman yalnız bir hakimiyyət tədbiri yararlı, zəruri və mütənasib hesab olunur, inzibati orqan tərəfindən də məhz həmin hakimiyyət tədbiri tətbiq olunmalıdır, digər qərarın qəbul edilməsi halında diskresion səlahiyyətlər aşkar şəkildə qüsurlu həyata keçirilmiş sayılır.

4.12. Diskresion səlahiyyətin sıfır səviyyəsinə endirilməsi, yəni diskresiyanın vəzifəyə çevrilməsi qayda deyil, istisna vəziyyəti təşkil edir və aşağıdakı obyektiv meyarlar nəzərə alınmaqla hər bir konkret işə münasibətdə həll olunmalıdır:

Qanunun məqsədi, işin halları və ya mütənasiblik prinsipi yalnız bir nəticəni tələb etdikdə: İş üzrə mövcud olan faktiki və hüquqi halların yaratdığı vəziyyətə görə digər alternativ qərarların hamısı hüquqazidd nəticə doğuracaqsə, hazırkı halda alternativ qərarlardan yalnız biri mütənasib olmaqla fərdi maraq ilə ictimai maraq arasında ədalətli tarazlıq təmin edə bilərsə, eləcə də konkret işin halları nəzərə alındıqda qanunun diskresion səlahiyyət verərkən güddüyü məqsəd yalnız bir qərarla təmin edilə bilərsə, məhz həmin qərarın çıxarılması vəzifəsi inzibati orqana həvalə edilə bilər.

Məsələn, əcnəbinin ölkədə müvəqqəti olma müddətinin bitməsinə az qalmış ağır yol-nəqliyyat hadisəsi nəticəsində reanimasiyaya yerləşdirildiyi və həkim rəyi ilə ölkədən çıxarılmasının onun həyatı üçün real təhlükə yaratdığı müəyyən edildikdə, Azərbaycan Respublikası Miqrasiya Məcəlləsinin 39.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş "uzadıla bilər" ifadəsi ilə tanınan mülahizə səlahiyyəti sıfıra enmiş sayılır. Belə halda yaşamaq

hüququnun qorunması baxımından yalnız bir mütənasib qərar – müvəqqəti olma müddətinin uzadılması – mümkün olduğundan, inzibati orqanın ümumi miqrasiya siyasətinə istinadla imtina etməsi mülahizə xətası hesab edilməlidir. İş yekun qərar qəbul edilməsi üçün hazır olduğundan, məhkəmə İPM-in 73.1-ci maddəsinə uyğun olaraq müvafiq inzibati aktın qəbul edilməsi öhdəliyini inzibati orqanın üzərinə qoymalıdır.

Bərabərlik hüququ və etimad hüququnun qorunması tələb etdikdə: Diskresion səlahiyyətlər eyni üsul və eyni qaydada həyata keçirməli, eyni mühüm faktiki hallara malik olan müxtəlif işlər üzrə fərqli qərarlar qəbul edilməməli, inzibati praktikaya etimadın qanunla qorunduğu nəzərə alınmalıdır.

Məsələn, yuxarıda qeyd edilən misalda inzibati orqan iddiaçı ilə eyni mühüm faktiki hallara malik olan digər ehtiyatda olan zabitlərin yenidən həqiqi hərbi xidmətə qəbul edilməsi barədə müraciətlərini analoji dövrdə təmin etdiyi halda, iddiaçıya münasibətdə obyektiv və əqlabətən əsas göstərmədən fərqli və əlverişsiz qərar qəbul etmişdirsə, bu hal bərabərlik prinsipinin pozuntusu və formalaşmış inzibati praktikadan əsassız kənaraçıxma kimi qiymətləndirilə bilər. Belə fərqli rəftarın hüquqazidd olduğu müəyyən edildikdə, diskresion səlahiyyət sıfıra enmiş sayılır, iş mahiyyəti üzrə həll olunmağa hazır hesab edilir və məhkəmə İPM-in 73.1-ci maddəsinə uyğun olaraq iddiaçının arzuladığı əlverişli inzibati aktın – onun yenidən həqiqi hərbi xidmətə qəbul edilməsi barədə qərarın qəbul edilməsi öhdəliyini birbaşa inzibati orqanın üzərinə qoymalıdır.

4.13. Diskresion səlahiyyətin sıfıra enməsi vəziyyəti yarandıqda, lakin inzibati aktda əlavə müddəalar (İİQ-nin 60-cı maddəsi) nəzərdə tutulmalı olduqda və bununla əlaqədar inzibati orqanın seçim imkanı qaldıqda, məhkəmə həmin qalan seçim hüququnu inzibati orqanın əvəzinə həyata keçirməməlidir. Belə halda məhkəmə inzibati orqanın üzərinə məhkəmənin hüquqi mövqeyini nəzərə almaqla iddiaçının müraciətinə yenidən baxılması və yeni inzibati aktın qəbul edilməsi öhdəliyinin qoyulmasına dair qərar çıxarılmalıdır.

5. İnzibati aktın qəbulu zamanı inzibati orqanın istinad etdiyi maddi hüquq normasının tətbiqi şərtlərinin həmin orqanın özünün qiymətləndirməsinə əsasən müəyyən olunması və ya hər hansı hüquq normasının tətbiqi ilə bağlı inzibati orqana qiymətləndirmə azadlığının verilməsi (İPM-in 73.3.2-ci maddəsi)

5.1. İnzibati orqanın qiymətləndirmə fəaliyyəti - maddi hüquq normasının tətbiqi şərtlərinin konkret iş üzrə mövcud olub-olmadığını müəyyən etmək məqsədilə işin faktiki hallarının araşdırılması, sübutların qiymətləndirilməsi və həmin halların qanunda istifadə olunmuş qeyri-müəyyən hüquqi anlayışların məzmununa uyğun olub-olmadığını müəyyən etmək üçün inzibati orqan tərəfindən aparılan hüquqi qiymətləndirmə prosesidir. Mülahizə sərbəstliyindən fərqli olaraq, bu halda inzibati orqan hüquqi nəticələrdən birini seçmir, konkret faktiki vəziyyətin normanın tətbiqi şərtlərində nəzərdə tutulmuş anlayışa uyğun gəlib-gəlmədiyini müəyyən edir. Buna görə də, qeyri-müəyyən hüquqi anlayışların tətbiqi inzibati orqana sərbəst seçim imkanı vermir, orqan qanunvericinin obyektiv iradəsini müəyyən edərək normanı konkret işin hallarına tətbiq etməyə borcludur. İPM-in 73.3.2-ci maddəsindən göründüyü kimi, bu fəaliyyətin iki istiqaməti fərqləndirilir: 1) inzibati aktın qəbulu zamanı inzibati orqanın istinad etdiyi maddi hüquq normasının tətbiqi şərtlərinin həmin orqanın özünün qiymətləndirməsinə əsasən müəyyən olunması; 2) hər hansı hüquq normasının tətbiqi ilə bağlı inzibati orqana qiymətləndirmə azadlığının verilməsi.

5.2. Birinci hal inzibati icraatda qeyri-müəyyən hüquqi anlayışların tətbiqi prosesi ilə bağlıdır. Qeyri-müəyyən hüquqi anlayışlar – qanunda dəqiq təsbit edilməyən, məzmunu konkret iş üzrə şərh və qiymətləndirmə yolu ilə konkretləşdirilən anlayışlardır. Qanunverici bir sıra hallarda məqsədli şəkildə belə tənzimləmə qaydası müəyyən etməklə inzibati

orqana işin faktiki və hüquqi vəziyyətini nəzərə alaraq, qeyri-müəyyən hüquqi anlayışların məzmununu hər işdə ayrıca müəyyən etməyə imkan verir, bununla da, qaçılmaz olaraq ortaya çıxan müxtəlif həyat situasiyalarına fərqli və çevik münasibətə şərait yaradır. Qanunvericilikdə istifadə olunan “zəruri hallarda”, “dövlət mənafeləri üçün”, “lazımi məlumat”, “kifayət qədər əsaslar”, “əsaslı səbəb”, “əhəmiyyətli zərər”, “ictimai maraq” və s. kimi ifadələr qeyri-müəyyən hüquqi anlayışların mövcudluğuna işarə edir. İnzibati orqan həmin anlayışların məzmununu subyektiv mülahizələr əsasında deyil, qanunun məqsədinə, obyektiv meyarlara, məntiqi ardıcılığa və inzibati icraatın əsas prinsiplərinə uyğun şəkildə şərh etməklə müəyyənləşdirməlidir.

5.3. Qeyri-müəyyən hüquqi anlayışların inzibati orqan tərəfindən şərh və konkret faktlara tətbiqi, bir qayda olaraq, tam məhkəmə nəzarətinə tabedir. Səmərəli məhkəmə müdafiəsi hüququnun tələbi kimi məhkəmə həm həmin anlayışın obyektiv hüquqi məzmununu, həm də konkret faktların həmin anlayışa uyğun olub-olmadığını müstəqil şəkildə yoxlamalıdır. Bununla belə, tam məhkəmə nəzarəti hər bir halda İPM-in 73.1-ci maddəsi əsasında inzibati orqanın üzərinə birbaşa inzibati akt qəbul etmək öhdəliyi qoyulması demək deyildir. İPM-in 73.1-ci maddəsi üzrə məcburetmə qərarı yalnız iş mahiyyəti üzrə həll olunmağa hazır olduqda qəbul edilə bilər. İş o zaman hazır sayılır ki, məhkəmə qeyri-müəyyən hüquqi anlayışın düzgün hüquqi məzmununu müəyyən etdikdən sonra konkret faktların həmin anlayışa uyğunluğu şübhə doğurmasın, bütün zəruri hallar tam araşdırılmış olsun və inzibati orqanın başqa cür qərar qəbul etmək üçün qanuni qiymətləndirmə və ya mülahizə sahəsi qalmasın. İş hazırdırsa, İPM-in 73.1-ci maddəsi əsasında məcburetmə qərarı qəbul edilməli, hazır deyilsə, İPM-in 73.2-ci maddəsinə uyğun olaraq inzibati orqanın üzərinə məhkəmənin hüquqi mövqeyi nəzərə alınmaqla müraciətə yenidən baxma və yeni qərar qəbul etmək öhdəliyi qoyulmalıdır.

Məsələn, valideynlər yeni doğulmuş uşağa ad verilməsi üçün qeydiyyat orqanına müraciət etmiş, inzibati orqan isə həmin adın uşağın cinsinə uyğun gəlmədiyini və “gülünc” xarakter daşdığını əsas gətirərək imtina qərarı qəbul etmişdir. Əgər məhkəmə araşdırması nəticəsində müəyyən edilərsə ki, həmin ad dilçilik və etimoloji baxımdan mənfi mənə daşımır, uşağın cinsinə uyğun gəlir və onu gülünc vəziyyətə salacaq obyektiv əlamətlərə malik deyil, bu halda inzibati orqanın qeyri-müəyyən hüquqi anlayışı düzgün tətbiq etmədiyi qənaətinə gəlinməlidir. Belə vəziyyətdə iddiaçının maddi-hüquqi tələb hüququnun mövcudluğu təkzibolunmaz şəkildə təsdiq edildiyindən, iş yekun qərar qəbul edilməsi üçün hazır sayılır. Odur ki, məhkəmə İPM-in 73.1-ci maddəsinə əsasən imtina qərarını ləğv etməli və inzibati orqanın üzərinə uşağa həmin adın verilməsi barədə inzibati aktın qəbul edilməsi öhdəliyini qoymalıdır. Əksinə, inzibati orqanın qərarında qeyri-müəyyən hüquqi anlayışın tətbiqi ilə bağlı qiymətləndirmə meyarları, ümumiyyətlə, göstərilməyibsə, qərar lazımi qaydada əsaslandırılmayıbsa, faktiki hallar natamam araşdırılıbsa və ya hüquq tətbiqetmə prosesi ciddi qüsurlarla müşayiət olunubsa, iş İPM-in 73.1-ci maddəsi mənasında hazır hesab edilmir. Belə halda, məhkəmə inzibati orqanın əvəzinə yeni qiymətləndirmə çərçivəsi yaratmamalı, imtinaedici inzibati aktı ləğv etməli və İPM-in 73.2-ci maddəsinə uyğun olaraq, məhkəmənin hüquqi mövqeyi nəzərə alınmaqla inzibati orqanın üzərinə müraciətə yenidən baxmaq və yeni qərar qəbul etmək öhdəliyi qoymalıdır.

5.4. İPM-in 73.3.2-ci maddəsində nəzərdə tutulan ikinci hal hər hansı hüquq normasının tətbiqi ilə bağlı inzibati orqana qiymətləndirmə azadlığının verilməsi ilə əlaqədardır. Bu institut qeyri-müəyyən hüquqi anlayışların tətbiqindən fərqləndirilməlidir. Qeyri-müəyyən hüquqi anlayışların tətbiqi zamanı məhkəmə, bir qayda olaraq, həm anlayışın hüquqi məzmununu, həm də konkret faktların həmin anlayışa uyğunluğunu tam həcmdə yoxlayır. Qiymətləndirmə azadlığı isə qanunvericinin müstəsna hallarda inzibati orqana tanıdığı xüsusi sərbəstlik sahəsidir. Bu zaman konkret vəziyyətlərə münasibətdə

inzibati orqanın daha çox xüsusi biliyə, peşəkarlığa və ya situativ qiymətləndirmə imkanına malik olduğu nəzərə alınaraq, normanın tətbiqi ilə bağlı ona müəyyən qiymətləndirmə azadlığı verilir.

5.5. Nəzərə alınmalıdır ki, imtahanlar, müsahibələr, peşəkar yararlılıq sınaqları və oxşar qiymətləndirmə vəziyyətlərində inzibati orqana tanınan qiymətləndirmə azadlığı tam məhkəmə nəzarətinə deyil, məhdud hüquqlilik nəzarətinə tabedir. Bu, həmin sahələrdə qiymətləndirmənin subyektiv pedaqoji, elmi və peşəkar mülahizələrə əsaslanması, habelə imtahan və ya müsahibə vəziyyətinin məhkəmə icraatında eyni şəkildə yenidən canlandırılmasının, ilkin qiymətləndirmə şəraitinin məhkəmə icraatında eyni qaydada bərpa edilməsinin mümkün olmaması ilə izah edilir. Lakin bu azadlıq da mütləq və nəzarətsiz deyil. Məhkəmə inzibati orqanın qiymətləndirməsini öz subyektiv rəyi ilə əvəz etmədən, qiymətləndirmə xətasına yol verilib-verilmədiyini aşağıdakı meyarlar üzrə yoxlamalıdır:

Prosedur tələblər: Məhkəmə imtahanın, müsahibənin və ya digər qiymətləndirmə prosesinin qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada keçirilib-keçirilmədiyini yoxlamalıdır. Bu zaman komissiyaanın tərkibi, kollegiallıq prinsipi, səsvermə qaydaları, protokolun aparılması, prosesin lazımi qaydada təşkili və aparılması, bərabər şəraitin yaradılması, dinlənmə və iştirak hüququ, habelə qanunla nəzərdə tutulmuş digər əsas prosessual təminatlara riayət olunması qiymətləndirilməlidir.

Düzgün və tam faktiki əsaslara söykənmə: Qiymətləndirmə dürüst və tam müəyyən edilmiş faktlara əsaslanmalıdır. Namizədin cavablarının, təqdim etdiyi sənədlərin, xidməti göstəricilərinin və digər faktiki məlumatların düzgün qeydə alınıb-alınmaması, mövcud faktların nəzərə alınıb-alınmaması və mövcud olmayan halların fakt kimi qəbul edilib-edilməməsi məhkəmə tərəfindən yoxlanılmalıdır.

Ümumi qəbul edilmiş qiymətləndirmə meyarlarına və ağlabatan məntiq qaydalarına riayət olunması: İnzibati orqan qiymətləndirmə apararkən obyektiv məntiq qaydalarına, müvafiq sahədə qəbul edilmiş standartlara və peşəkar qiymətləndirmə meyarlarına əməl etməlidir. Elmi cəhətdən əsaslandırılmış, ardıcıl və arqumentləşdirilmiş cavab subyektiv mülahizə əsasında səhv kimi qiymətləndirilə bilməz. İnzibati orqan obyektiv elmi, hüquqi, riyazi və texniki faktları subyektiv qiymətləndirmə sahəsinə daxil edə bilməz, obyektiv olaraq yoxlanıla bilən məsələlər tam məhkəmə nəzarətinə tabedir. Həmçinin eyni və ya müqayisə edilə bilən cavablara münasibətdə bərabər yanaşma təmin olunmalıdır.

Kənar motivlərin və qərəzliliyin yolverilməzliyi: Qiymətləndirmə yalnız işin mahiyyətinə, qanunun məqsədinə və qiymətləndirilən şəxsin obyektiv göstəricilərinə əsaslanmalıdır. Şəxsi rəğbət və ya qərəz, əvvəlcədən formalaşmış mənfi münasibət, ayrı-seçkilik və ya işə aid olmayan digər kənar amillər qiymətləndirməyə təsir göstərmişdirsə, bu hal qiymətləndirmə xətası kimi qəbul edilməlidir.

Qərarın lazımi qaydada əsaslandırılması: Qiymətləndirmə azadlığı "əsaslandırılmamış sərbəstlik" kimi başa düşülməməlidir. İnzibati orqan gəldiyi nəticənin faktiki və hüquqi səbəblərini, istifadə etdiyi qiymətləndirmə meyarlarını və həmin nəticəyə aparan məntiqi yolu qərarda aydın göstərməlidir. Əgər qərardan inzibati orqanın hansı faktlara və meyarlara, o cümlədən hüququn hansı qaydada tətbiqinə əsasən nəticəyə gəldiyi müəyyən olunmursa, qiymətləndirmə azadlığı qanunauyğun həyata keçirilmiş sayılır.

5.6. Məhkəmə qiymətləndirmə azadlığının sözügedən meyarların pozuntusu ilə həyata keçirildiyini müəyyən etdikdə, mövcud inzibati aktı ləğv etməklə, İPM-in 73.2, 73.3 və 73.3.2-ci maddələrinə uyğun olaraq məhkəmənin hüquqi mövqeyi nəzərə alınmaqla inzibati orqanın üzərinə yenidən müvafiq inzibati aktın qəbul edilməsi öhdəliyinin qoyulmasına dair qərar çıxarmalıdır.

Məsələn, müsahibədə iştirak edən namizədin vakant vəzifəyə uyğun olmaması barədə qərar qəbul edilir. Məhkəmə araşdırması zamanı müəyyən edilir ki, müsahibənin keçirilməsi qaydalarını müəyyən edən müvafiq hüquqi aktda müsahibədə hər namizədə 20 dəqiqə ərzində 10 sual verilməsi təsbit edilib. Ancaq iddiaçıya 15 sual verilib və müsahibə müddəti 1 saat davam edib. Həmin gün imtahanda iştirak edən digər namizədlərə münasibətdə isə qanunvericiliyin tələblərinə riayət olunub. Beləliklə, bu hal qanunun tələb etdiyi məcburi prosedurların pozuntusu halını yaradır. Belə vəziyyətlərdə məhkəmə qüsurlu aparılmış qiymətləndirmə halının mövcudluğuna istinad edərək mövcud inzibati aktı ləğv etməklə, məhkəmənin hüquqi mövqeyi nəzərə alınmaqla inzibati orqanın üzərinə yenidən müvafiq inzibati aktın qəbul edilməsi öhdəliyinin qoyulmasına dair qərar qəbul edə bilər.

5.7. Qiymətləndirmə azadlığı üzərində məhkəmə nəzarəti məqsədəuyğunluq nəzarəti deyil, hüquqilik nəzarətidir. Qiymətləndirmə azadlığı sahəsində məhkəmə, bir qayda olaraq, inzibati orqanın peşəkar qiymətləndirməsini öz qiymətləndirməsi ilə əvəz edə bilməz. Bununla belə, müstəsna hallarda qiymətləndirmə azadlığının sıfıra enməsi də mümkündür. Bu vəziyyət o zaman yaranır ki, işin faktiki və hüquqi halları tam aydın olur, fərqli qiymətləndirmə variantları hüquqi baxımdan istisna edilir və iddiaçının xeyrinə yalnız bir düzgün qərarın qəbul edilməsi mümkün olur. Belə halda inzibati orqanın başqa cür hərəkət etmək imkanı qalmadığından, mübahisə mahiyyəti üzrə həll olunmağa hazır sayılır və məhkəmə İPM-in 73.1-ci maddəsinə əsasən müvafiq inzibati aktın qəbul edilməsi öhdəliyini inzibati orqanın üzərinə qoya bilər.

Məsələn, test imtahanında sualın obyektiv faktlara zidd olması və ya cavab variantlarında bir neçə düzgün cavabın yer alması kimi elmi-ixtisas xətaləri aşkar edildikdə, bu hallar artıq inzibati orqanın subyektiv qiymətləndirmə azadlığına aid edilmir. Çünki, mübahisəli məsələ obyektiv və təkzibolunmaz faktlarla həll edilə bilərsə, həmin məsələ qiymətləndirmə azadlığının predmetinə daxil olmur. Əgər həmin xətanın aradan qaldırılması, yəni balın iddiaçının xeyrinə hesablanması nəticəsində şəxsin keçid balını topladığı təkzibolunmaz şəkildə müəyyən edilərsə, inzibati orqanın həmin namizədi müsabiqədən kənarlaşdırmaq üçün hər hansı qiymətləndirmə sahəsi qalmır. Bu halda qiymətləndirmə azadlığı sıfıra enmiş sayılır və məhkəmə İPM-in 73.1-ci maddəsinə uyğun olaraq namizədin müsabiqənin növbəti mərhələsinə buraxılması barədə inzibati aktın qəbul edilməsi öhdəliyini inzibati orqanın üzərinə qoymalıdır.

5.8. Bəzi maddi hüquq normaları eyni vaxtda həm normanın tətbiqi şərtlərində qeyri-müəyyən hüquqi anlayışlardan istifadəni, həm də hüquqi nəticə hissəsində inzibati orqana diskresion səlahiyyət verilməsini nəzərdə tuta bilər. Belə normalar tətbiq edilərkən məhkəmə hüquq tətbiqi fəaliyyətinin bu iki mərhələsini və onlara münasibətdə məhkəmə nəzarətinin fərqli həcmi bir-birindən aydın şəkildə fərqləndirməlidir. Məhkəmə ilk növbədə normanın tətbiqi şərtlərində nəzərdə tutulmuş şərtlərin ödənilib-ödənilmədiyini və qeyri-müəyyən hüquqi anlayışın konkret işin hallarına düzgün tətbiq edilib-edilmədiyini tam həcmdə yoxlamalıdır. Yalnız həmin şərtlərin mövcudluğu təsdiq edildikdən sonra inzibati orqanın hüquqi nəticə hissəsində ona verilmiş mülahizə sərbəstliyindən bu Qərarın 4.9-cu bəndində göstərilən meyarlar daxilində istifadə edib-etmədiyi qiymətləndirilməlidir. Normanın tətbiqi şərtlərinin aydınlaşdırılmasında yol verilmiş xəta, o cümlədən qeyri-müəyyən hüquqi anlayışın yanlış təfsiri və ya faktlara düzgün tətbiq edilməməsi, qərarın diskresion səlahiyyətlə bağlı hissəsinin yoxlanılmasına keçmədən həmin inzibati aktın hüquqazidd sayılması üçün müstəqil əsasdır.

6. İnzibati aktın qəbul edilməsi üçün araşdırmanın davam etdirilməsi zəruri olduqda və məhkəmə tərəfindən müstəqil şəkildə, məhkəmə baxışı çərçivəsində

belə araşdırmanın həyata keçirilməsi mümkün olmadıqda (İPM-in 73.3.3-cü maddəsi)

6.1. Məhkəmə inzibati orqanın işin faktiki hallarını kifayət qədər araşdırmadan qərar qəbul etdiyini müəyyən edərsə, İPM-in 12-ci maddəsinə uyğun olaraq qərar qəbul etmək üçün tələb olunan həcmdə əlavə araşdırma aparmağa borcludur. İşin faktiki hallarını obyektiv araşdırma aparmaqla müəyyənləşdirmək məhkəmənin xidməti vəzifəsini təşkil etsə də, heç bir halda inzibati orqanın əvəzinə məhkəmə tərəfindən inzibati icraat aparılması anlamında təfsir oluna və qiymətləndirilə bilməz. Məhkəmənin rolu faktiki hallara dair natamamlığı tamamlamaqdır, inzibati orqanı əvəz etmək deyildir.

6.2. Faktiki halların müəyyənləşdirilməsinə dair araşdırmanın natamam aparıldığı əsasına istinadla cavabdehin üzərinə məhkəmənin hüquqi mövqeyi nəzərə alınmaqla həmin halların araşdırmasını təmin etməklə yenidən inzibati icraatın aparılması və müvafiq inzibati aktın qəbul edilməsi öhdəliyinin qoyulmasına dair qərar çıxarılması əksər hallarda istisna təşkil edir. Çünki ümumi prinsipə görə, məhkəmə prosessual qənaəti nəzərə almalı, həmişə işi mahiyyəti üzrə həll etməyə üstünlük verməlidir. İnzibati icraatda faktiki halların natamam araşdırılması özlüyündə işin faktiki baxımdan hazır olmaması nəticəsini doğurmur. Məhkəmə əvvəlcə həmin natamamlığın məhkəmə baxışı çərçivəsində aradan qaldırılmasının mümkün olub-olmadığını müəyyən etməlidir. Əlavə sübutların əldə edilməsi, ekspertiza təyin olunması, sənədlərin tələb edilməsi, şahidlərin dindirilməsi və digər adi prosessual vasitələrin tətbiqi ilə işin halları müəyyən edilə bilirsə, məhkəmə araşdırmanı özü tamamlamalıdır. Araşdırmanın mürəkkəb və ya uzunmüddətli olması təkbaşına işin inzibati orqana qaytarılması üçün kifayət deyildir. Odur ki, bu kimi hallarda, bir qayda olaraq, tələb olunan əlavə araşdırmanı məhkəmə özü aparmalı, yəni mübahisəyə tətbiq olunan maddi hüquq normasının dispozisiya şərtlərinin ödənilib-ödənilməməsini yoxlamalı və bundan sonra müvafiq qərar qəbul etməlidir. Bu qaydadan kənara çıxmağa yalnız aşağıdakı obyektiv hallar olduqda yol verilə bilər:

Natamam araşdırma: Diqqətə alınmalı olan əsas məqam məhkəmə qaydasında aparılması tələb olunan əlavə araşdırmanın həcmi və bunun üçün tələb olunacaq vaxtla bağlıdır. Faktiki halların demək olar ki, ümumiyyətlə araşdırılmadığı hallarda, eləcə də aparılmış natamam araşdırmanın məhkəmə baxışı çərçivəsində tamamlanması obyektiv səbəblərə görə mümkün olmadıqda və ya dispozisiya şərtlərinin ödənilib-ödənilməməsinə dair yoxlama hər bir şərt üzrə geniş həcmli araşdırma aparılmasını labüd etməklə xeyli vaxt tələb etdikdə, məhkəmə cavabdehin üzərinə məhkəmənin hüquqi mövqeyi nəzərə alınmaqla yenidən inzibati icraatın aparılması öhdəliyinin qoyulmasına dair qərar qəbul edə bilər. Bunun əksinə olaraq, iş üzrə qərar çıxarmaq üçün faktiki hallara bağlı aparılması tələb olunan əlavə araşdırmanın məhdud xarakterli olduğu hallarda (əlavə sübutların və sorğu əsasında sənədlərin əldə edilməsi mümkün olduqda və s.), eləcə də mübahisənin predmetinin aydın olduğu və faktiki hallara dair lazımı dəqiqləşdirmələr aparıldıqdan sonra işin mahiyyətə hüquqi həllinin mümkün olduğu vəziyyətlərdə məhkəmə özü tərəfindən əlavə zəruri araşdırmanı təmin etməklə qərar çıxarmalıdır.

Yeni inzibati icraat tələb olunduqda: Natamam araşdırma qanunun tələb etdiyi icraatın aparılması ilə bağlı məcburi tələblərə (*məsələn, dinlənilmə hüququnun təmin edilməməsi, üçüncü şəxslərin geniş dairəsinin inzibati icraata cəlb edilməməsi və s.*) riayət edilməmə nəticəsində baş vermişsə və həmin pozuntu məhkəmədə aradan qaldırılsa belə, faktiki halların tam və obyektiv olaraq müəyyənləşdirilməsi üçün kifayət qədər geniş həcmdə əlavə araşdırma və vaxt tələb olunacaqsə, araşdırma inzibati icraata xas xüsusi prosedurun keçirilməsini tələb edirsə, məhkəmənin həmin araşdırmanı özünün aparması halında hakimiyyətlərin bölünməsi prinsipini pozaraq inzibati orqanın funksional əvəzlənməsinə gətirib çıxaracaqsə, icraatla bağlı tələblərə riayət olunmasını

təmin etmək üçün cavabdehin üzərinə məhkəmənin hüquqi mövqeyi nəzərə alınmaqla yenidən inzibati icraatın aparılması öhdəliyinin qoyulmasına dair qərar qəbul edilə bilər.

Diskresion səlahiyyətlər və ya qiymətləndirmə azadlığının yarandığı vəziyyətlər: Elə vəziyyətlər ola bilər ki, faktiki hallarla bağlı natamam araşdırma tamamlandıqdan sonra həm də inzibati orqanın diskresion səlahiyyətlər və ya qiymətləndirmə azadlığının həyata keçirilməsi qaydasında müvafiq seçim etməsi, yaxud qiymətləndirmə aparması tələb olunsun. Bu zaman faktiki hallara dair araşdırmanın tamamlanması qərarın çıxarılması üçün yetərli olmayacaqdır, əlavə olaraq həmin hallar nəzərə alınmaqla inzibati orqan həm də mülahizə səlahiyyətindən istifadə etməlidir. Ona görə də, bu qəbildən olan işlərdə həm faktiki hallar üzrə araşdırmanı tamamlamaq, həm də bundan sonra mülahizə səlahiyyətindən istifadə etmək hüququnu həyata keçirmək üçün cavabdehin üzərinə məhkəmənin hüquqi mövqeyi nəzərə alınmaqla yenidən inzibati icraatın aparılması öhdəliyinin qoyulmasına dair qərar qəbul edilə bilər.

6.3. İPM-in 73.3.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş halla həmin Məcəllənin 33.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş hal (inzibati orqanın hərəkətsizliyi) fərqləndirilməlidir. Hərəkətsizlik halında inzibati orqanın müraciət üzrə hüquqi nəticə yaradan iradə ifadəsi mövcud olmur. İnzibati orqan formal və ya zəif əsaslandırılmış olsa belə, hüquqi nəticə yaradan imtinaedici inzibati akt qəbul etmişdirsə, həmin hal, bir qayda olaraq, hərəkətsizlik deyildir.

6.4. Bəzən inzibati orqanlar faktiki olaraq hər hansı inzibati icraat aparmadan formal olaraq icraat aparılması görüntüsü yaratmaqla maraqlı şəxslərin ərizələri üzrə imtinaedici cavablar bilərlər (*məsələn, müraciətin təmin edilməsi məqsəduyğun deyil və s. kimi bənzər imtina əsaslarına istinadla*). Bu kimi hallarda inzibati orqanın təqdim etdiyi sənəd zahirən cavab formasında olsa da, səlahiyyətli orqanın aydın hüquqi iradəsini ifadə etmirsə, müraciətin mahiyyəti üzrə hüquqi nəticə yaratmırsa və yalnız məlumat xarakterli məktubdan ibarətdirsə, həmin sənəd inzibati akt kimi qiymətləndirilməyə və vəziyyət hərəkətsizlik kimi qəbul edilə bilər. Bu zaman sənədin adı deyil, hüquqi məzmunu və yaratdığı nəticələr əsas götürülməlidir. Əgər məhkəmələr işin ilkin araşdırması mərhələsində cavabdeh tərəfindən formal olaraq icraat aparılması görüntüsü yaradıldığı qənaətinə gələrlərsə, o zaman bu hal da hərəkətsizlik kimi qəbul edilməli və İPM-in 33.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş prosessual imkandan istifadə olunmalıdır. Bundan başqa, İPM-in 33.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş prosessual imkandan həm məcburetmə, həm də öhdəliyin icrası haqqında iddialara baxılarkən istifadə oluna bilər.

6.5. Hərəkətsizliklə bağlı iddialara baxılarkən inzibati aktın qəbul olunması üçün müddət təyin edildikdə, inzibati orqana müvafiq hüquqi göstərişlər verilə bilər. Belə göstərişlər mübahisənin predmeti və inzibati orqanın malik olduğu səlahiyyətin xarakteri nəzərə alınmaqla müraciətin həlli ilə bağlı məhkəmənin hüquqi mövqeyini əks etdirməlidir. Bir qayda olaraq, sözügedən hüquqi mövqələr İPM-in 73.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş hallarla – diskresion səlahiyyətlərin və ya qiymətləndirmə azadlığının həyata keçirilməsi qaydası, eləcə də mübahisə üzrə müəyyənləşdirilməli olan faktiki halların dairəsi ilə bağlı olmalıdır. Bu zaman həmin məsələlərə dair göstərişlər verilərkən bu Qərarda göstərilmiş mövqələr rəhbər tutulmalıdır.

Azərbaycan Respublikası
Ali Məhkəməsinin sədri

İnam Kərimov

